

'Ras' volgens een 19^e-eeuwse abolitionist

De raciale ideeën in het boek *Slaven en vrijen onder de Nederlandsche wet* van W.R. Van Hoëvell in zijn 19^e-eeuwse context

Inhoud

Inleiding.....	3
Hoofdstuk 1: Wetenschappelijk rasdenken in begin 19 ^e eeuw.....	8
Hoofdstuk 2: 'Slaven en Vrijen...' in zijn tijd.....	15
Hoofdstuk 3: 'Slaven en Vrijen...' over ras.....	20
Conclusie	29
Discussie	30
Bronnen:.....	31
Literatuurlijst:	31
Bijlage:	33

‘Ras’ volgens een 19^e-eeuwse abolitionist

De raciale ideeën in het boek *Slaven en vrijen onder de Nederlandsche wet* van W.R. Van Hoëvell in zijn 19^e-eeuwse context

Bachelorscriptie door Paul Riezebos

SAMENVATTING

In dit onderzoek beargumenteert Riezebos dat de Nederlandse politicus Wolter Robert baron Van Hoëvell (1812- 1879) een voor zijn tijd uniek beeld over ras schetst in zijn anti-slavernij boek ‘Slaven en vrijen onder de Nederlandsche wet’. Dit doet hij door middel van een vergelijkend onderzoek tussen heersende rassentheorieën in de 19^e eeuw en passages over ras(sen) in het werk van Van Hoëvell. Het onderzoek kan gezien worden als een casus van rasdenken onder Nederlandse abolitionisten in de 19^e eeuw.

Van Hoëvell maakt gebruik van een andere rassenhiërarchie waarbij het Ethiopische ras hoger staat dan de andere niet-Europese rassen. Beïnvloed door een opkomende humanitaire stroming in begin 19^e eeuw beweert Van Hoëvell dat het Ethiopische ras zich onder invloed van het Europese ras kan ontwikkelen en dus geen permanente culturele eigenschappen bezit. Deze ideeën over de positie en ontwikkeling van rassen verschillen zeer van de heersende rassentheorieën onder wetenschappers in begin 19^e eeuw, zoals de theorieën van Blumenbach, Linnaeus, Nott & Gliddon en De Gobineau.

Onderwerpen: Wolter Robert baron Van Hoëvell, rassentheorieën begin 19^e eeuw, afschaffingsbewegingen, ethische politiek

Inleiding

De laatste jaren is er steeds vaker ophef over nationale helden. In de Verenigde Staten moeten standbeelden verdwijnen en in Nederland moeten straatnaamborden worden weggehaald omdat ze verwijzen naar een generaal die verantwoordelijk was voor een massamoord of een kapitein met racistische denkbeelden. Het is dan ook niet vreemd dat Huibert Teekens op de website Historiek.net voorstelt om de beelden van Jan Pieterszoon Coen, Piet Hein en Peter Stuyvesant te vervangen door

standbeelden van zogenaamde ‘Good Guys’ zoals de liberale parlementariër Wolter Robert van Hoëvell.¹

Van Hoëvell schreef in 1854 het werk *Slaven en vrijen onder de Nederlandsche wet*. Hij beschreef daarin de omstandigheden waarin slaven in de Nederlandse koloniën in West-Indië moesten leven. Onder andere deze beschrijving overtuigde de Tweede Kamer ervan dat de slavernij in deze vorm niet langer meer kon bestaan en dit leidde er uiteindelijk toe dat de Nederlandse slavernij in 1863 werd afgeschaft.²

In dezelfde maand als de publicatie van het websiteartikel van Teekens schrijft Hans Goslinga een column met als titel: “Onterecht weggemoffeld: de held van 1863 die vocht tegen de slavernij”. Hierin betoogt hij dat Van Hoëvell een (belangrijkere) plaats in de Nederlandse geschiedenis moet krijgen en wellicht ook een standbeeld.³ Ook in het boek “De slavernij” van Carla Boos, wordt Van Hoëvell gelijkgesteld aan ‘de afschaffer’, alsof hij degene is die hoogstpersoonlijk de emancipatie van de slaven heeft bewerkstelligd. Overigens wordt er verder niet onderbouwd, waarom hij dé afschaffer zou zijn. Wel wordt er een kanttekening geplaatst bij Van Hoëvell. Volgens Boos bevat zijn boek “teksten die we nu ‘racistisch’ en ‘seksistisch’ zouden noemen.”⁴ De vraag die dit oproept is of dit een standbeeld voor Van Hoëvell niet net zo omstreden maakt als de door Teekens genoemde “zeerovers, profiteurs en bloedjassen”⁵ die nu een standbeeld hebben.

Er is weinig aandacht voor Wolter Robert van Hoëvell en ik moet eerlijk toegeven dat ik tot dit jaar nog niet van hem gehoord had. Misschien is dat een probleem, maar het biedt ook kansen. Voordat er een standbeeld wordt opgericht of Van Hoëvell een ereplaats krijgt in de geschiedenis, is het namelijk belangrijk om te kijken naar wat hij nu precies heeft geschreven. Een goed startpunt is de bestaande kritiek op de persoon. Racisme en seksisme zijn echter niet te meten. Wat Boos als racistisch ziet, ziet een ander weer niet als racisme. Laat staan dat racisme te meten is. Vandaar dat het handiger is om naar het begrip ‘ras’ te kijken.

De betekenis van het woord ras staat, net als ‘racisme’, niet vast. Volgens Wade is de betekenis veranderlijk over tijd en ruimte. Hij stelt enkel vast dat ‘ras’ in ieder geval een combinatie van cultuur en natuur in zich houdt.⁶ Het verschil met de term ‘racisme’ is dat de term ras al eeuwen wordt

¹ Huibert Teekens, “Op zoek naar nieuwe helden in onze koloniale geschiedenis: Is Nederland al rijp voor een Poncke Princenlaan?”, 2 september 2017, <https://historiek.net/op-zoek-naar-nieuwe-helden-in-onze-koloniale-geschiedenis/70865/> (geraadpleegd: 28 november 2018)

² Carla Boos, *De slavernij: mensenhandel van de koloniale tijd tot nu*, (Amsterdam: Balans, 2011), 191-194

³ Hans Goslinga, “Onterecht weggemoffeld: de held van 1863 die vocht tegen de slavernij”, 24 september 2017, <https://www.trouw.nl/democratie/onterecht-weggemoffeld-de-held-van-1863-die-vocht-tegen-de-slavernij~aa779fa7/> (geraadpleegd: 28 november 2018)

⁴ Boos, *De slavernij*, 191,193

⁵ Teekens, “Op zoek naar nieuwe helden in onze koloniale geschiedenis”

⁶ Peter Wade, *Race: An Introduction*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2015), 20-22

gebruikt, terwijl het woord 'racisme' een veel recentere oorsprong heeft.⁷ In de tijd dat Van Hoëvell zijn boek schreef waren er dan ook heersende denkbeelden over ras. Als je het boek dus in de context van zijn tijd wilt lezen, zul je ook de denkbeelden over ras uit het begin van de 19^e eeuw moeten weten. Omdat een onderzoek naar publieke opinie over ras moeilijk wordt gemaakt door gebrek aan en slechte toegankelijkheid tot bronnen als dagboeken en brieven, zal ik in deze scriptie alleen naar het raciale denken van wetenschappers kijken.

De hoofdvraag van deze scriptie is dan ook: **In hoeverre komen de denkbeelden over ras van Van Hoëvell in *Slaven en vrijen onder de Nederlandsche wet* overeen met heersende wetenschappelijke denkbeelden uit zijn tijd (1800-1855)?**

Door antwoord te geven op deze vraag kan wie dat wil, voor zich zelf bepalen of hij/zij Van Hoëvell daadwerkelijk racistisch vindt. Op zijn ideeën over de man/vrouw verhouding zal ik in deze scriptie niet ingaan.

Historiografie

Hoewel Van Hoëvell een belangrijke rol heeft gespeeld in de afschaffing van de slavernij, is er opvallend weinig over hem geschreven. De meeste bronnen gaan over Van Hoëvells ideeën over slavernij in zowel West- als Oost-Indië.

Zo noemt Du Perron in 1959 hem "een halfvergeten personage in onze koloniale geschiedenis"⁸ als hij over Van Hoëvell schrijft in een korte biografie in zijn verzameld werk. Hij beweert dat Van Hoëvell "zo ongeveer het Nederlands geweten belichaamd [heeft, PR], in zijn tijd"⁹. Over het werk *Slaven en vrijen onder de Nederlandsche wet* is hij echter wat kritischer. Volgens hem zijn grote delen overgeschreven uit *Zes jaren in Suriname* van Kappler.¹⁰ In 1963 schrijft Eersel over het werk van Van Hoëvell dat er niet zo'n sterk standpunt wordt ingenomen over de slavernij als vaak wordt gedacht. Volgens Eersel "[bleef, PR] hij veel te dikwijls in de buurt (...) van het veilige en ongevaarlijke compromis tegen alle schijn van het tegendeel in."¹¹

Daar waar Eersel en Du Perron Wolter Robert Van Hoëvell vooral in verband leggen met de afschaffing van de slavernij in West-Indië, schreef Nieuwenhuys in 1959 in zijn werk *Oost-Indische spiegel* over Van Hoëvell als een belangrijk politiek figuur in de kolonie Nederlands-Indië. Hij schrijft

⁷ Robert Miles, *Racism*, red. Peter Hamilton, (Londen: Routledge, 1989), 31

⁸ Eddy du Perron, "W.R. Van Hoëvell," *Verzameld werk deel 7*. Red. Elisabeth du Perron-de Roos, Fred E. A. Batten en Henri A. Gomperts (Amsterdam: G.A. van Oorschot, 1959), 245

⁹ Du Perron, "W.R. Van Hoëvell," 245

¹⁰ Ibidem, 260

¹¹ Michiel van Kempen, "Nederlandse teksten over Suriname," *Een geschiedenis van de Surinaamse literatuur. Deel 3*, citaat van Christiaan H. Eersel (Paramaribo: Okopipi, 2002),157

over Van Hoëvells betekenis voor het onderwijs in de koloniën en zijn afkeur tegen het cultuurstelsel.¹² Levecq schrijft in 1997 over van Hoëvell in een zelfde soort artikel over de emancipatie van slaven in Nederlands-Indië. Levecq betoogt dat het stuk *De emancipatie der slaven in Neêrlands-Indië* van Van Hoëvell de toenmalige ideeën over de slavernij ondermijnde door te stellen dat slaven slechter behandeld werden dan de bronnen tot dan toe uitwezen. Ook stelt Levecq dat van Hoëvell de schuld bij de Chinese slavenhouders legt en dus niet bij de Nederlanders.¹³ In *Een geschiedenis van de Surinaamse literatuur. Deel 3* stelt Van Kempen dat de reputatie als misstandenbestrijder die Van Hoëvell in Oost-Indië had verworven een belangrijke reden is dat zijn werk *Slaven en vrijen onder de Nederlandsche wet* over West-Indië zo serieus genomen werd.¹⁴

In de secundaire literatuur is echter weinig te vinden over Van Hoëvells ideeën over ras. In dat gat in de literatuur over Van Hoëvell wil ik springen met deze scriptie.

Theorie

Voor een overzichtelijke vergelijking maak ik gebruik van de theorie van Peter Wade. In zijn werk bespreekt Wade drie verschuivingen van het rasdenken in de late 18^e en vroege 19^e eeuw. Deze theorie zal verder worden uitgelicht in hoofdstuk 1.

Methode

Er is al vaker onderzoek gedaan naar de opvatting van Ras van historische figuren. Striner deed onderzoek naar de ideeën van de Amerikaanse president Abraham Lincoln over Ras en Racisme. In zijn werk interpreteert hij de werken die Lincoln geschreven heeft. Hij concludeert vervolgens dat Lincoln geen racist is.¹⁵ In 1999 deed Meijer onderzoek naar het racisme van de Nederlandse Natuurkundige Petrus Camper. Ze focuste op zijn onderzoek op het gebied van antropologie. Door interpretatietechnieken toe te passen, kwam ze tot de conclusie dat Camper juist racistische vooroordelen uit zijn tijd wilde ontkrachten met zijn studie.¹⁶ Beide onderzoeken richten zich in titel op gedachtes over ras, maar trekken conclusies over racisme. Ze vallen daarom in een kritisch-emancipatoire wetenschapsrichting.

Ik ga de ideeën van Van Hoëvell over ras onderzoeken door een vergelijking te maken met de ideeën van een aantal invloedrijke wetenschappelijke denkers. In het eerste hoofdstuk schets ik deze

¹² Rob Nieuwenhuys, "Van Hoëvell en Junghuhn," *Oost-Indische spiegel*, (Amsterdam: Querido's Uitgeverij, 1978) 98-107

¹³ Christine Levecq, "Het denken over de Oost-Indische slavernij", *Indische Letteren Jaargang 12* (1997), pg.147

¹⁴ Michiel Van Kempen, "Nederlandse teksten over Suriname," 156

¹⁵ Richard Striner, *Lincoln and Race*, (Carbondale, VS, 2002)

¹⁶ Miriam Claude Meijer, *Race and aesthetics in the anthropology of Petrus Camper (1722-1789)* (Amsterdam: Rodopi, 1999)

rassentheorieën en positioneer ze in de theorie van Peter Wade over de verschuivingen binnen wetenschappelijk rasdenken. Vervolgens plaats ik het werk van Van Hoëvell in zijn context in hoofdstuk 2. Dit doe ik door in te gaan op de opkomst van het ethisch politiek denken en Van Hoëvell te plaatsen tussen de bewegingen die afschaffing van de slavernij nastreefden. In het derde en laatste hoofdstuk positioneer ik het rasdenken van Van Hoëvell binnen de theorie van Peter Wade door een bronnenanalyse uit te voeren op *Slaven en vrijen onder de Nederlandsche wet*. Zo probeer ik een antwoord te geven op de hoofdvraag: **In hoeverre komen de denkbeelden over ras van Van Hoëvell in *Slaven en vrijen onder de Nederlandsche wet* overeen met heersende wetenschappelijke denkbeelden uit zijn tijd (1800-1850)?**

Hoofdstuk 1: Wetenschappelijk rasdenken in begin 19^e eeuw

Om een vergelijking te maken tussen Wetenschappelijke denkbeelden over ras in begin 19^e eeuw en het rasdenken van Van Hoëvell in *Slaven en vrijen onder de Nederlandsche wet* behandel ik in dit hoofdstuk wat die wetenschappelijke denkbeelden waren. Om de vergelijking mogelijk te maken, positioneer ik een zestal belangrijke wetenschappers binnen de verschuivingen in het 18^e en 19^e-eeuwse rasdenken volgens de theorie van Peter Wade.

Sommige van de behandelde werken kwamen in hetzelfde jaar uit als het boek van Van Hoëvell. Toch is het goed mogelijk dat de ideeën van Nott en De Gobineau overeenkomen met die van Wolter Robert van Hoëvell, omdat de ideeën die zij opschreven niet nieuw zijn, maar een combinatie zijn van wetenschappelijke theorieën die in de honderd jaar ervoor zijn ontstaan.

Met behulp van deze werken tracht ik de vraag te beantwoorden: Wat waren de denkbeelden over Ras in de wetenschap in de eerste helft van de 19^e eeuw?

Peter Wade en de verschuivingen binnen het wetenschappelijk rasdenken

In zijn boek *Race: an Introduction* maakt Peter Wade onderscheid in een drietal verschuivingen binnen het wetenschappelijk rasdenken die optraden tegen het einde van de 18^e eeuw en het begin van de 19^e eeuw.

Ten eerste vindt er een verandering plaats in de betekenis van ras. In de 16^e eeuw werd ras bepaald door je afkomst. Als je kon bewijzen dat je afstamde van Abraham, dan was je een jood. Je kon dus tot meerdere rassen behoren. Dit veranderde in de 19^e eeuw naar een opdeling in types. Het was niet je afstamming die bepalend was, maar je uiterlijk en gedrag in combinatie met je geografische afkomst.¹⁷

Een tweede verschuiving is die van omgeving naar biologie als bepaling van cultureel gedrag van rassen. Eerst werd er gedacht dat uiterlijke verschillen en gedrag werden veroorzaakt door klimaat. Als je mensen dus van de ene naar de andere plek verplaatste veranderde het uiterlijk en het gedrag van hun nakomelingen door de invloed van het klimaat. Toen dit niet leek te gebeuren bij blanke en donkere mannen in Amerika, werd deze theorie aangepast. De biologische kenmerken van de mens werden leidend. Hoe je eruit zag bepaalde tot welke cultuur je behoorde, ook bepaalde het in welk klimaat je het beste kon wonen, omdat je lichaam sommige klimaten niet kon verdragen. Waar bij het omgevingsdenken nog verandering mogelijk was van rassen, was dat bij biologisch rasdenken niet mogelijk.¹⁸

¹⁷ Wade, *Race: An Introduction*, 67

¹⁸ Wade, *Race: An Introduction*, 66-67

De derde verschuiving die Wade noemt, is de verschuiving van Monogenese naar Polygenese. Omdat er volgens de Bijbel één mensenpaar is geschapen door god, moesten alle mensen dezelfde stamvader hebben. Een ander gegeven uit de Bijbel was dat de aarde ongeveer 6000 jaar oud moest zijn. Omdat de Ethiopiërs er in 1800 hetzelfde uitzagen als in de beschrijvingen van de Oude Egyptenaren, werden steeds meer theoretici het eens dat hun uiterlijk zich nooit binnen 6000 jaar had kunnen veranderen. Daardoor werd het idee van polygenese, waarbij er verschillende mensen zouden zijn geschapen, steeds aannemelijker binnen de wetenschap.^{19,20}

In de rest van het hoofdstuk zal ik een aantal invloedrijke theorieën van wetenschappelijke rasdenkers in de 18^e en begin 19^e eeuw beschrijven. Zo hoop ik een goede weergave te maken van het heersende wetenschappelijk beeld van ras in de eerste helft van de 19^e eeuw.

Linnaeus

De Zweedse plantkundige en zoöloog Carolus Linnaeus wordt gezien als de schrijver van de meest invloedrijkste classificatie van levende wezens in de 18^e eeuw. In het werk *Systemae Naturae* uit 1735 classificeerde hij alle levende organismen in een systeem om zo de waarheid en daarmee 'Gods plan' bloot te leggen. Hij maakte onderscheid tussen vier verschillende mensenrassen: Europeus (wit), Americanus (rood), Asiaticus (donker) en Africanus (zwart).^{21,22,23}

Volgens Linnaeus had elk ras andere politieke kenmerken: Amerikanen zouden regeren uit gewoonten, Europeanen uit wetten, Aziaten uit meningen en Afrikanen uit kansen. Anders dan zijn indeling van dieren waren de mensenrassen geen classificaties, maar variaties van hetzelfde wezen. Omdat Linnaeus zijn werk op een strakke manier indeelde en nadruk legde op de verschillen tussen soorten, werd zijn rasdenken door veel lezers gekoppeld aan het idee van een permanent type. Linnaeus had geen duidelijke rassenhiërarchie. In de eerste uitgave van zijn werk noemt hij het Europese ras als eerste in zijn opsomming. In latere uitgaves van *Systemae Naturae* noemt hij echter het Amerikaanse ras als eerste.²⁴

Cuvier, Blumenbach en Gliddon & Nott's *Types of Mankind*

¹⁹ Michael Banton, "Race as Type", *Racial Theories*, 2e ed. (Cambridge: Cambridge University Press, 1998), 55

²⁰ Wade, *Race: An Introduction*, 68

²¹ Ibidem, 54-55

²² Norman, J. Sauer, "Applied Anthropology and the Concept of Race: A Legacy of Linnaeus", *Annals of Anthropological Practice*, vol. 13, dl.1 (Hoboken (VS): John Wiley and Sons, 1993), 79

²³ Thierry Hoquet, "Biologization of Race and Racialization of the Human: Bernier, Buffon, Linnaeus", *The Invention of Race: Scientific and Popular Representations ((Routledge Studies in Cultural History))*, red. Nicolas Bancel, Thomas David en Dominic Thomas (Londen: Routledge, 2014), 25

²⁴ Hoquet, "Biologization of Race and Racialization of the Human", 25-27

De raciale theorie uit het werk *Types of Mankind* van Josiah Clark Nott en George Robbins Gliddon, kwam in 1854 niet uit de lucht vallen. Het boek is namelijk geïnspireerd door onder andere Georges Cuvier en Johann Friedrich Blumenbach. Het boek bevatte bijdragen van onder andere Samuel George Morton en Louis Agassiz, die al eerder werken publiceerden over ras.

Georges Cuvier (1769-1832) gebruikte de typering uit de classificatie van Linnaeus om verschillen aan te tonen tussen rassen. Hij bedacht een alternatief op het monogenese en polygenese debat. Volgens hem was de aarde meerdere keren door enorme catastrofes getroffen. Na de laatste catastrofe hadden de verschillende overlevende mensen zich verspreid over de wereld. Hieruit waren drie rassen ontstaan: het Kaukasische ras, het Ethiopische ras en het Mongoolse ras. Cuvier was van mening dat rassen in een bepaald klimaat thuishoorden en zich niet konden aanpassen aan een ander klimaat. Hij beweerde dat cultuur en mentale kwaliteiten voortkwamen uit fysieke verschillen. Dit maakt hem een biologisch rasdenker. Daarnaast waren rassen voor hem types. Als ouders van verschillende rassen een kind kregen, dan was deze hybride en had het dus niet de status van één of allebei de rassen waar zijn ouders toe gerekend werden. In de Hiërarchie plaatste Cuvier de Kaukasiërs bovenaan en de Ethiopiërs onderaan.^{25,26}

Blumenbach (1752-1840) schreef in 1795 het werk *On the Natural varieties of Mankind*. Hij breidde het aantal rassen uit naar vijf door aan de drie rassen van Cuvier nog twee ondersoorten toe te voegen: het Amerikaanse en het Maleise ras. Anders dan Cuvier was hij er van overtuigd dat de verschillen tussen rassen niet vaststonden. Volgens Blumenbach werd de rassenhiërarchie bepaald door de grootte van de schedel. Hij merkte op dat sommige eigenschappen (zoals kroeshaar) ook bij andere rassen voorkwamen. Daarom had hij het over verschillende variaties in plaats van soorten. Dat maakt hem geen aanhanger van het idee van het permanente type. Hij verklaarde de grote verschillen tussen mensenrassen door te stellen dat er drie factoren zijn die deze verschillen bepalen: Het klimaat, ziektes en gewoontes en karakteristieken. Hoewel hij zelf geen correlatie ziet, of in ieder geval niet zeker is van een correlatie tussen fysieke eigenschappen en morele waarden bij rassen, is zijn werk wel vaak zo vertaald.^{27,28}

Samuel George Morton (1799-1851) bracht deze twee denkstijlen samen en stelde op basis van de inhoud van schedels een hiërarchie vast van de rassen van Blumenbach. Herseninhoud stond volgens hem gelijk aan intelligentie. Het Kaukasische ras stond duidelijk bovenaan, op afstand gevolgd door het Mongoolse, Amerikaanse en Maleise ras. Het Ethiopische ras plaatste hij onderaan de

²⁵ Banton, "Race as Type", 44-46

²⁶ Wade, *Race: An Introduction*, 66

²⁷ Wade, *Race: An Introduction*, 67

²⁸ Francesco Panese, "The Creation of the "Negro" at the Turn of the Nineteenth Century: P. Camper, J. F. Blumenbach, and J.-J. Virey", *The Invention of Race: Scientific and Popular Representations (Routledge Studies in Cultural History)*, red. Nicolas Bancel, Thomas David en Dominic Thomas (Londen: Routledge, 2014), 48-59.

Hiërarchie. Volgens Morton zijn rassen onveranderlijk en hebben ze altijd dezelfde fysieke kenmerken. Ook hebben rassen altijd dezelfde sociale positie. Ethiopische mensen waren volgens hem slaven in elke gemengde maatschappij in de geschiedenis. Hij zag rassen dus duidelijk als permanente types. Hij geloofde niet dat de Ethiopiërs voortkwamen uit het blanke ras van Noach omdat daarvoor niet genoeg tijd voorbij was gegaan.^{29,30} Hij was dus geen aanhanger van de monogenese. Morton was al overleden toen het boek *Types of Mankind* werd uitgebracht. Het boek is echter aan hem opgedragen en kopieën van zijn tekeningen zijn gebruikt om het boek te illustreren.³¹

Het boek *Types of Mankind* is samengesteld door Josiah Clark Nott en George R. Gliddon (1807-1873). Louis Agassiz (1807-1873) deed ook een bijdrage aan het werk en was een andere inspiratiebron voor het boek. In 1850 verklaarde hij dat alle rassen de kenmerken van mensen in verschillende mate bevatten. Hij geloofde niet dat mensen een gelijke oorsprong hadden en zij konden ook niet van één menselijk paar afstammen.³²

Nott & Gliddon namen dit van hem over. Van Morton namen ze de rassenindeling in 5 soorten van Blumenbach over die verspreid waren over 8 zoölogische provincies van de wereld. Volgens hen waren alle rassen tegenwoordig in een zekere mate gemixt, maar het ras waar iemand van afstamt is nog wel terug te herkennen in de uiterlijke kenmerken van elk individu. Als verschillende rassen mengden, zou dat volgens Nott & Gliddon de vruchtbaarheid verlagen.

Volgens de twee Amerikanen stond het blanke ras boven alle andere rassen, omdat het een groter brein zou hebben en dus intellectueler zou zijn. De missie van de blanken is om beschaving te brengen. Ze zijn ambitieus, dominant en niet bang voor gevaar. Zij hebben de moed andere klimaten te bezoeken, ook al kan dat dodelijke gevolgen met zich mee brengen. Dit idee kwam van Cuvier. Het Ethiopische ras stond volgens Nott en Gliddon onder aan de hiërarchische ladder die niet alleen ontwikkeling liet zien maar ook maatschappelijke positie in elke samenleving waar meerdere rassen samen kwamen. Het Kaukasische ras kon volgens hen als enige de democratische staatsvorm bereiken, terwijl donkere rassen alleen militaire dictaturen konden hebben. Het Ethiopische ras had niet eens het vermogen om dieper na te denken dan eenvoudige en beschrijvende verhalen. Als gevolg daarvan konden zij geen regeringsvorm opzetten. Nott en Gliddon namen de ideeën over rassen als permanente types en het idee van polygenese en biologisch rasdenken over van Morton.^{33,34}

²⁹ Wade, *Race: An Introduction*, 67

³⁰ Banton, "Race as Type", 50-54

³¹ Josiah C. Nott, George R. Gliddon, Samuel G. Morton, Louis Agassiz, William Usher & Henry S. Patterson, *Types of Mankind*, (Philadelphia (VS): Lippincott, Grambo & Co, 1854) III-VII

³² Banton, "Race as Type", 56

³³ Banton, "Race as Type", 53-59

³⁴ Wade, *Race: An Introduction*, 67-68

De Gobineau

Arthur de Gobineau (1816-1882) schreef in twee delen zijn *Verhandeling over de ongelijkheid van de menselijke rassen*. Hij wordt gezien als de voorvader van het wetenschappelijk racisme, maar veel van wat hij heeft opgeschreven heeft hij overgenomen van Victor Courtet de l'Isle (1813-1867).³⁵ Deze Fransman noemde in zijn *tableau ethnographique* (1849) het blanke superieure ras niet het Kaukasische ras, maar het Germaanse of Teutonische ras. Dit ras was volgens hem superieur en heeft zich verspreid over Europa en is door vermenging met ander rassen sterker geworden.³⁶

De Gobineau volgt het idee van Cuvier dat rassen ontstaan zijn door catastrofes in de loop van de geschiedenis. Na de laatste catastrofe is volgens De Gobineau de geschiedenis begonnen. Het Arische ras, waarmee hij het Teutonische ras van Victor Courtet bedoelt, is volgens hem superieur. Na de catastrofe zijn alle andere rassen in ontwikkeling teruggevallen en zich als beesten gaan gedragen. De Ariërs deden dat niet. Door zich te verspreiden over de rest van de wereld hebben de Ariërs zich vermengd met andere rassen en ze zo beschaving gebracht. Alle oude beschavingen zijn ontstaan door de vermenging met Arisch bloed. Ook de Mexicaanse beschavingen zijn volgens hem veroorzaakt door deze vermenging, hoewel hij in zijn werk nergens uitlegt hoe dat mogelijk is. Het verdwijnen van beschavingen komt volgens Gobineau doordat er geen vermenging meer plaats vond met Arisch bloed. Als er rassenvermenging plaats vond dan had dat volgens De Gobineau geen evenwichtig resultaat tot gevolg. Het Arische ras had volgens hem altijd het meeste impact.³⁷

De Gobineau maakt, anders dan Blumenbach en Morton, onderscheid in drie rassen: het witte, zwarte en gele ras. Volgens hem was de ontwikkeling van de mens echter al een paar fases verder waardoor er een soort verschillende subrassen zijn ontstaan.³⁸

Conclusie

Samenvattend: In het begin van de 19^e eeuw kwamen er veel nieuwe ideeën over ras op. Waar Linnaeus lang de standaard was, brachten Nott en Gliddon en De Gobineau nieuwe werken uit waarin nieuwe ideeën over ras werden uitgebracht. Als we hun ideeën samen brengen met de verschuivingen uit het boek van Peter Wade en in een tabel weergeven, ziet deze er uit als op de volgende pagina is weergegeven (tabel 1). We zien dat de wetenschappelijke rassentheorieën uit het einde van de 18^e en het begin van de 19^e eeuw er van overtuigd lijken te zijn dat biologie de meeste

³⁵ Banton, "Race as Type", 62

³⁶ Ibidem, 63

³⁷ Ibidem, 63-65

³⁸ Banton, "Race as Type", 65

invloed heeft op wisselwerking tussen klimaat, biologie, cultuur en gedrag van rassen. Ook werd er gedacht dat rassen permanente types zijn.

Tabel 1: 18^e-eeuwse ideeën over Ras:

	<i>Type versus Afkomst</i>	<i>Omgeving versus Biologie</i>	<i>Monogenese versus Polygenese</i>	<i>Rassenindeling en Hiërarchie</i>
<i>Linnaeus</i>	(opvatting door lezers): Rassen zijn permanente Types	Niet duidelijk	Niet duidelijk	(4) Europeus Americanus Asiaticus Africanus >Geen Hiërarchie
<i>Cuvier</i>	Rassen zijn Permanente Types	Biologie bepaalt ras	Alternatief: Catastrofe theorie	(3) Kaukasisch Ethiopisch Mongools
<i>Blumenbach</i>	(Opvatting door lezers): Rassen zijn permanente types	Klimaat, ziekte en gewoontes/ karakteristieken bepalen ras.	Monogenese	(5) Kaukasisch Mongools Amerikaans Maleis Ethiopisch >Hiërarchie op basis van Schedelgrootte
<i>Morton</i>	Rassen zijn Permanente Types	Biologie bepaalt ras	Polygenese	(5) 1-Kaukasisch 2-Mongools 3-Amerikaans 4-Maleis 5-Ethiopisch >Hiërarchie op basis van schedelinhoud
<i>Nott & Gliddon</i>	Rassen zijn Permanente Types	Biologie bepaalt ras	Polygenese	(5) Kaukasisch Ethiopisch Mongools Amerikaans Maleis
<i>De Gobineau (en Courtet)</i>		Biologie en met name bloed bepaald hoe goed je ontwikkeld bent/kunt worden.	Alternatief: Catastrofe theorie	(3) Wit Zwart Geel >Het Arische (sub)ras staat boven alle andere rassen en brengt beschaving

Hoofdstuk 2: ‘Slaven en Vrijen...’ in zijn tijd

In het vorige hoofdstuk werden de rassentheorieën van verschillende denkers uit de 18^e en 19^e eeuw besproken. Om tot een goede vergelijking te kunnen komen tussen de raciale ideeën uit het boek van Wolter Robert van Hoëvell en de theorieën uit hoofdstuk 1, is een goede contextbeschrijving van het werk essentieel. De vraag die daarom in dit hoofdstuk gesteld wordt is: “In welke context werd het boek *‘Slaven en vrijen onder de Nederlandsche wet geschreven en gelezen?’*”. In dit hoofdstuk behandel ik in een chronologische volgorde de opkomst van het ethisch-politieke bewegingen in Nederland, de achtergrond van Van Hoëvell en de geschiedenis van de anti-slavernij bewegingen.

De ‘Ethisch-Politieke’ bewegingen

Halverwege de 19^e eeuw ontstonden er in Nederland progressieve bewegingen die geloofden dat er een betere wereld kon ontstaan door verandering van politiek beleid. Deze bewegingen streefden niet dezelfde doelen na en bestonden uit verschillende maatschappelijke en socio-economische groepen. Voorbeelden van de doelen die zij nastreefden waren het verbieden van sterke drank en het invoeren van leerplicht. Ook waren er bewegingen die verbeteringen aan wilden brengen in de erbarmelijke toestand van de koloniale bevolking van hun land. Deze bewegingen kwamen niet uit het niets. In Engeland bestond namelijk ook een anti-slavernij beweging. Het was daar (net als in Nederland) deel van een grote groep humanitaire hervormingsbewegingen. Deze humanitaire bewegingen hadden als uitgangspunt dat de beschaafdheid van een land was af te leiden van het politiek-maatschappelijk beleid. Hoe meer er voor de minder bedeelden gezorgd werd, hoe hoger de beschaving van een land was. Een slechte behandeling van deze mensen was slecht voor het imago van een natie.³⁹ Een andere reden dat deze hervormingen door gevoerd zouden moeten worden kwam van het idee dat het protestantse geloof in elk facet van het leven een belangrijke rol zou moeten spelen en dus ook in de politiek. Volgens dit idee was politiek niet alleen maar op de bevordering en bescherming van het land en de economie gericht, maar kreeg het ook een morele taak. De bewegingen die deze ‘ethische politiek’ nastreefden probeerden grootschalige protesten te organiseren en maatschappelijke misstanden aan de kaak te stellen.⁴⁰

In Nederland waren de protesten veel gematigder. Historici zijn het niet eens wat de reden daarvoor was. Nederland heeft nooit een grote hervormersbeweging gehad, zeker niet in vergelijking met Engeland en de Verenigde Staten. Toch waren er in dit land verschillende maatschappijen en verenigingen opgericht om de humanitaire taak van de overheid te benadrukken. Één van die

³⁹ Maartje Janse, *De afschaffers: publieke opinie, organisatie en politiek in Nederland 1840-1880*, (Amsterdam: Wereldbibliotheek, 2007), 9 & 27

⁴⁰ Janse, *De afschaffers*, 28-29

bewegingen was de Nederlandsche Maatschappij ter Bevordering van de Afschaffing der Slavernij, opgericht door Groen van Prinster in 1842. Radicale ideeën over slavernij zoals men in Engeland had werden door veel Nederlanders niet serieus genomen en daardoor moesten de bewegingen op zoek naar een balans tussen vertrouwde vormen en vernieuwing.⁴¹

Wolter Robert van Hoëvell en de publieke en politieke belangstelling voor de afschaffing van de slavernij

Een persoon die geen lid was van de Maatschappij ter Bevordering van de Afschaffing der Slavernij, maar wel dezelfde doelen nastreefde, was Wolter Robert baron van Hoëvell (1812- 1879). Hij studeerde vanaf 1829 theologie aan de Universiteit van Groningen en werd daar in hoge mate beïnvloed door de zogenaamde 'Groningse Richting'. Deze bestond uit drie hoogleraren die in hun lesprogramma veel nadruk legden op het belang van goed onderwijs en een goede opvoeding voor elk mens. Van Hoëvell hoorde via zijn oom Godert van der Capellen, de vroegere gouverneur generaal van Nederlands-Indië, veel over deze Nederlandse kolonie. Na zijn studie vertrok Van Hoëvell samen met zijn vrouw naar Nederlands-Indië om daar als predikant aan de slag te gaan. Wolter Robert van Hoëvell zette zich in voor het vertalen en uitgeven van Bijbelboeken in de Maleise taal. Daarnaast hield hij zich bezig met de slechte staat van de maatschappelijke voorzieningen in Nederlands-Indië. Dit was volgens hem vooral te wijten aan het gebrekkige onderwijs. Zo zou hij gezegd hebben: "Duizenden Javanen loopen in onwetendheid en volslagen onkunde rond, en niemand bekommert zich over hen, zoo zij maar den verlangde hoeveelheid koffij en andere produkten opleveren."⁴² Ook de staat van de zending in de kolonie kreeg kritiek van Van Hoëvell.⁴³ Zo ontwikkelde Van Hoëvell zich tot een belangrijk criticaster van het Nederlandse koloniaal beleid in Nederlands-Indië. Op 22 mei 1848 leidde Van Hoëvell een vergadering over politieke rechten, eigen vertegenwoordiging, vrijheid van drukpers en goed middelbaar onderwijs. Er waren honderden Europese inwoners van Batavia op afgekomen, maar ook een nog veel grotere groep Indo-Europeanen. Van Hoëvell werd beschuldigd van opruiing onder de koloniale bevolking en teruggehaald naar het moederland. Daar ging hij in de politiek de belangen van Nederlands-Indië verdedigen.^{44,45}

Ondertussen was in 1848 in veel Europese landen een revolutie geweest. In Nederland vonden er zonder veel protesten veel hervormingen plaats, waaronder de grondwetswijziging van Thorbecke,

⁴¹ Janse, *De afschaffers*, 9 & 31-32

⁴² Herman Stapelkamp, *Een providentiële roeping: Wolter Robert van Hoëvell en de zending in Nederlands-Indië, 1837-1862*, verslag van doctoraal werkcollege Cees Fasseur (Leiden, 1987), 5

⁴³ Stapelkamp, *Een providentiële roeping*, 3-5

⁴⁴ Stapelkamp, *Een providentiële roeping*, 12

⁴⁵ Jasper Vree, *Kerk, huis, school en staat: Leven, werk en vriendenkring van P. Hofstede de Groot* (Hilversum: Verloren, 2017), 176

maar de afschaffing van de slavernij viel daar niet onder. Dit was op zich niet vreemd, aangezien er weinig publieke of politieke belangstelling was voor deze afschaffing. Toch scheelde het niet veel, of de afschaffing had toch dat jaar plaatsgevonden. Op enkele Nederlandse eilanden in het Caraïbisch gebied braken er opstanden uit omdat de slavernij in Franse koloniën was afgeschaft. De Nederlandse regering ging zich daarom (noodgedwongen) richten op de verbetering van de leefomstandigheden van slaven. Er werd voorgesteld om de slavernij op korte termijn af te schaffen, maar dit voorstel werd verworpen, omdat de schadeloosstelling van de plantage-eigenaren de regering te veel geld zou kosten.^{46,47}

Opvallend genoeg nam de belangstelling voor de afschaffing van de slavernij in de jaren na 1848 sterk af. Het tekort aan geld in de staatskas bleef een groot probleem en het was niet rechtvaardig om plantagehouders hun bezit af te nemen zonder een degelijke vergoeding. Omdat er geen alternatief gevonden kon worden, gingen anti-slavernij sympathisanten zich bezig houden met andere activiteiten.⁴⁸

Volter Robert van Hoëvell zat inmiddels als politicus in de tweede kamer en wilde zich sterk maken voor de een beter beleid voor Nederlands-Indië. Één van zijn voorstellen in de tweede kamer was de afschaffing van slavernij in deze Nederlandse kolonie, waar hij voor had gepleit in zijn succesvolle boek *Emancipatie der slaven in Nederlands-Indië*. Volgens de regering was dit echter niet mogelijk zonder een gelijksoortige afschaffing van de slavernij in West-Indië. Sinds dat moment zette Van Hoëvell zich ook actief in voor de afschaffing van de slavernij in West-Indië. Hij stond tegenover propositieleider Jean Chrétien Baud, die slechts voorzichtige hervormingen wilde doorvoeren op het gebied van slavernij. Twee zaken waren voor Van Hoëvell nog steeds erg belangrijk: Onderwijs en Christendom. Hij wilde graag beschaving brengen in de koloniën en dat kon door zending en het geven van onderwijs aan (voormalige) slaven.^{49,50,51,52}

De politieke interesse rondom de slavernijkwestie nam weer toe toen het boek *Uncle Tom's Cabin* van de Amerikaanse Harriet Beecher Stowe in het Nederlands vertaald werd. *De Negerhut van Oom Tom*, dat het leven een slaaf op een Amerikaanse plantage beschreef, werd in Nederland een

⁴⁶Johanna M. van Winter, "De openbare mening in Nederland over de afschaffing der slavernij," *De West-Indische Gids* vol. 34, Emancipatienummer (1953), 61-90

⁴⁷Janse, *De afschaffers*, 88

⁴⁸Ibidem, 89

⁴⁹Stapelkamp, *Een providentiële roeping*, 17

⁵⁰Maarten Kuitenbrouwer, "De Nederlandse afschaffing van de slavernij in vergelijkend perspectief," *tijdschrift Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap*, vol. 93 dl. 1 (1978), 78

⁵¹Boos, *De slavernij*, 191

⁵²Reggie Baay, *Daar werd wat gruwelijks verricht: slavernij in Nederlands-Indië*, (Amsterdam: Athenaeum-Polak & Van Genneep, 2015), ged. 19: Indië, Daendels en slaven, https://books.google.nl/books/about/Daar_werd_wat_gruwelijks_verricht.html?id=u7CnBgAAQBAJ&printsec=frontcover&source=kp_read_button&redir_esc=y#v=onepage&q=Ho%C3%ABvell&f=false (Geraadpleegd: 14 januari 2019)

bestseller. De Nederlandsche Maatschappij ter Bevordering van de Afschaffing der Slavernij, die na 1848 was opgeheven, werd heropgericht. Dit had tot gevolg dat er weer in grote mate werd gepubliceerd over de omstandigheden van de slaven op Nederlandse plantages. Een voorbeeld van zo'n publicatie is een brochure van Juliën Wolbers met als titel: *De slavernij in Suriname, of dezelfde gruwelen der slavernij, die in de 'negerhut' geschetst zijn, bestaan ook in onze West-Indische Koloniën*.^{53,54}

Slaven en vrijen onder de Nederlandsche wet

Ook Wolter Robert van Hoëvell maakte gebruik van de populariteit van boek van Stowe om voor de afschaffing van de slavernij in de Nederland te lobbyen. In 1854 publiceert hij het boek *Slaven en vrijen onder de Nederlandsche wet*. Het boek was bedoelt als één grote aanklacht tegen de Surinaamse slavernij. Van Hoëvell toonde aan dat soortgelijke gebeurtenissen als in *De Negerhut van Oom Tom* zich ook in Suriname voordeden. Daarbij gebruikte hij een opsomming van argumenten vóór het behoud van slavernij om die vervolgens onderuit te halen met tegenargumenten. Met veel verbeelding beschreef Van Hoëvell de straffen die zwarte mensen moesten ondergaan als slaven. Hij vond dit niet samengaan met de christelijke waarden uit zijn tijd. Volgens hem hadden slaven recht op een christelijke opvoeding en christelijk onderwijs. Hij sluit af met een vurig pleidooi voor onmiddellijke emancipatie.

Het is opvallend dat Van Hoëvell zelf nooit in West-Indië geweest is en dus niet uit eigen ervaring kan hebben gesproken. Daarom geeft hij in het begin aan veel gebruikt te hebben gemaakt van verslagen van de minister van Koloniën en ook van een grote hoeveelheid anonieme bronnen. Deze anonimiteit was volgens hem nodig om de veiligheid van deze tegenstanders van de slavernij te garanderen.^{55,56}

Toen *Slaven en vrijen onder de Nederlandsche wet* uit kwam, waren de meeste Abolitionisten erg enthousiast over het werk dat een pleidooi was voor afschaffing van de slavernij. Maar het werk kreeg ook veel kritiek. Joods-Amsterdamse slaveneigenaren in West-Indië protesteerden omdat zij onterecht van wreedheid en hebzucht zouden zijn beschuldigd. Advocaat B.E.C. Belmonte stelde dat de slavernij verkeerd werd beschreven en dat het eigenlijk een soort humanitaire hulp was, omdat de 'slaven' niet voor zich zelf zouden kunnen zorgen als ze in vrijheid zouden leven. Ook kreeg het kritiek van Nederlanders die wél in Suriname waren geweest omdat het boek (te) veel onwaarheden

⁵³ Janse, *De afschaffers*, 9 & 91

⁵⁴ Boos, *De slavernij*, 186-187

⁵⁵ Ibidem, 187, 191-193

⁵⁶ Kuitenbrouwer, "De Nederlandse afschaffing van de slavernij in vergelijkend perspectief," 82

bevatte.⁵⁷ Toch overtuigde het ook mensen om hun standpunt over de slavernij te veranderen omdat het boek veel indruk maakte bij de vorming van hun standpunt over de slavernijkwestie.⁵⁸

Dankzij dit boek lobbyde de Maatschappij ter Bevordering van de Afschaffing der Slavernij met succes voor de afschaffing van de slavernij. In 1855 werd het besluit genomen dat de slavernij zou worden afgeschaft, al was het nog niet bekend hoe dit zou gebeuren. Uiteindelijk vond de afschaffing plaats op 1 juli 1863.^{59,60,61}

Conclusie

Het boek *Slaven en vrijen onder de Nederlandsche wet* werd geschreven in een tijd dat er in Europa allerlei ethisch-politieke bewegingen opkwamen die de maatschappij van hun land via morele politiek probeerden te verbeteren. Na het verschijnen van *De Negerhut van Oom Tom* neemt de publieke interesse in de afschaffing van de slavernij toe en publiceert Van Hoëvell zijn werk. Zijn boek is een pleidooi voor de afschaffing van de slavernij in West-Indië. Hij wilde graag 'beschaving' brengen onder de slaven, met de nadruk op de christelijke waarden en het belang van onderwijs en zending, wat hij uit zijn studententijd heeft meegekregen. Van Hoëvells verleden in Nederlandsch Indië leert ons dat hij zelf ook met andere 'rassen' in aanraking moet zijn geweest. Zijn ervaringen met de Maleise gemeenschap kunnen dus leidend zijn geweest in zijn denkbelden over rassendiversiteit.

⁵⁷ Kuitenbrouwer, "De Nederlandse afschaffing van de slavernij in vergelijkend perspectief," 83

⁵⁸ Van Winter, "De openbare mening in Nederland over de afschaffing der slavernij," 62

⁵⁹ Boos, *De slavernij*, 186-187, 189

⁶⁰ Albertus van Hulzen, "De koloniën in de 19^e eeuw", *Vaderlandse geschiedenis deel 2*, 3^e druk (Groningen: Wolters-Noordhoff, 1974), 236

⁶¹ Glenn Willemsen, *Dagen van gejuich en gejubel: Viering en herdenking van de afschaffing van de slavernij in Nederland, Suriname en de Nederlandse Antillen*, (Den Haag/Amsterdam: Amrit 2006), 64

Hoofdstuk 3: ‘Slaven en Vrijen...’ over ras

In de vorige hoofdstukken heb ik eerst de heersende rassentheorieën van eind van de 18^e en begin van de 19^e eeuw besproken. Daarna heb ik een contextschets gemaakt van *Slaven en vrijen onder de Nederlandsche wet* van W.R. baron van Hoëvell. In dit hoofdstuk wordt dit werk vergeleken met de theorieën uit hoofdstuk 1. De vraag die daarbij centraal staat is: ‘Wat zijn de verschillen en overeenkomsten tussen de ideeën over ras in het werk van Van Hoëvell en de heersende rassentheorieën uit zijn tijd?’ Dit zal ik doen aan de hand van de in hoofdstuk 1 besproken verschuivingen die door Wade zijn benoemd.

Het boek ‘Slaven en vrijen onder der Nederlandsche wet’ bevat meerdere verwijzingen naar ideeën over ras en natie. Het boek bevat echter veel citaten. Hierdoor is het niet altijd duidelijk of het idee over ras tegen de ideeën van de schrijver in gaat. Aan het einde van het tweede deel bespreekt Van Hoëvell in een paar bladzijden wat hij vindt van het de rassentheorieën die gebruikt worden om slavernij te ondersteunen. De kern van dit hoofdstuk zal dan ook om dit gedeelte van het werk gebouwd zijn. Dit gedeelte is na te slaan in de bijlage bij deze scriptie.

Type versus afkomst

De manier waarop rassen worden beschreven veranderd volgens Peter Wade aan het einde van de 18^e eeuw. Eerst werden rassen beschreven als afstamming van een bepaalde familie en later werden mensenrassen onderscheiden op basis van uiterlijk en gedrag (zie hoofdstuk 1).

Van Hoëvell is over zijn positionering tussen type of afkomst niet erg duidelijk. In deel I van zijn werk vertelt hij over de kleurlingen, waarmee hij een gemengd ras van blanke Europeanen en donkere Afrikanen bedoelt.

Citaat 1: *“Er zijn bovendien talrijke vrij gegeven kleurlingen, die alle mogelijke moeite aanwenden, om hunne afkomst te doen vergeten; ze bootsen den Europeaan in alles na, en ze kennen geen beter middel, om zich voor blanken te doen doorgaan, dan door hunne slaven nog wreeder en hardvochtiger te behandelen.”*⁶²

Kleurlingen zien er volgens hem anders uit dan donkere mensen, maar hebben wel een gedeelde afkomst. Iemand die van afkomst dus Afrikaan is, blijft dus Afrikaan, zelfs als hij een lichtere huid heeft. (Citaat 1) Wel opvallend aan dit citaat, is dat een kleurling niet tot de Europeanen gerekend wordt, terwijl deze deels van Europese afkomst is. Op die manier wordt er ook nadruk op typering gelegd.

⁶² Wolter R. Van Hoëvell, *Slaven en vrijen onder de Nederlandsche wet deel I*, 2^e druk (Zaltbommel: Joh. Noman en zoon, 1855), 87

Citaat 2: *“En stel u nu voor een jeugdig mestiezenmeisje, wier gelaatstrekken en houding en voorkomen en kleur hare Europeesche afkomst verraad”*⁶³

Citaat 3: *“Hij was op deze plantage geboren en dat zijn vader niet uit Afrika maar uit Europa afkomstig was, bleek uit zijne kleur en gelaatstrekken.”*⁶⁴

Citaat 4: *“De Boschnegers, met hunne krachtige ligchamen, waarin fiere en onafhankelijke karakters wonen, zijn een nieuw bewijs voor de gebrekkige voeding en den ellendigen toestand der neger-slaven. Want zij zijn hetzelfde ras, maar met hen in lichaamssterkte en uiterlijk voorkomen niet te vergelijken.”*⁶⁵

Citaat 5: *“Wij meenen onze raming niet te groot te maken, wanneer wij onderstellen, dat de helft dier bevolking uit kleurlingen, dat is te zeggen, uit afstammelingen van Europeanen en negers, in de verschillende graden van vermenging, van den bijna zwarten ‘Karboeger’ tot den, zoo in de kleur zijner huid als in de vorming van zijn ligchaam, weinig of niet van den geboren Europeaan verschillende ‘Poesties’ bestaat.”*⁶⁶

Er zijn meerdere citaten te vinden die gaan over afkomst en uiterlijk. Van Hoëvell gebruikt vaak wel het woord ‘afkomst’, maar duidt dat niet door middel van een verwijzing naar ouders of voorouders, maar door middel van huidskleur. (Citaat 2-4) Zo lijkt hij toch regelmatig voor een typering van ras te kiezen. Iemand die tot het zwarte ras behoort is te herkennen aan de gelaatstrekken, de houding, het voorkomen en de huidskleur. Toch spreekt hij zichzelf aan het einde van deel II van zijn werk tegen omdat hij zegt dat ‘Boschnegers’ wel tot hetzelfde ras behoren, maar in lichaamssterkte en uiterlijk niet te vergelijken zijn. Citaat 5 laat weer een ander beeld zien. Volgens Van Hoëvell hebben kleurlingen verschillende kleuren, van donkerzwart tot bijna of helemaal blank. Volgens hem verschillen sommige kleurlingen in de vorming van lichaam weinig of zelfs niet van een Europeaan. Hier wordt het onderscheid tussen kleurling en Europeaan dus niet gemaakt op uiterlijk, maar op afkomst.

⁶³ Wolter R. Van Hoëvell, *Slaven en vrijen onder de Nederlandsche wet deel I*, 100

⁶⁴ Wolter R. Van Hoëvell, *Slaven en vrijen onder de Nederlandsche wet deel II*, 2^e druk (Zaltbommel: Joh. Noman en zoon, 1855), 3

⁶⁵ Wolter R. Van Hoëvell, *Slaven en vrijen onder de Nederlandsche wet deel II*, 228

⁶⁶ Ibidem, 225-226

Over het algemeen valt er te zeggen dat Van Hoëvell onderscheid maakt op basis van types, tenzij het over een gemengd ras gaat. In dat laatste geval maakt Van Hoëvell onderscheid in afkomst.

Permanent type

Van Hoëvell verzet zich tegen een idee van een permanent type. Dit is voor hem dan ook één van de belangrijkste argumenten tegen de slavernij. Voorstanders zeggen volgens hem namelijk dat zwarte mensen, ook als ze vrij zijn, zichzelf niet kunnen ontwikkelen. Als voorbeeld daarvoor worden 'boschnegers' gebruikt. Dit zijn gevluchte slaven die in het oerwoud een bestaan hebben opgebouwd. Van Hoëvell is het daar niet mee eens (Citaat 6).

Citaat 6: *"Der Boschnegers hebben geene andere aanraking met de blanken gehad, dan dat zij allerlei wreedheden en onregtvaardigheden zich van hen moesten laten welgevallen, zonder dat immer iets tot hunne beschaving werd gedaan. Zij leerden den arbeid alleen kennen, in verband met de tamarinde-roeden en slavenzweep."*⁶⁷

Citaat 7: *"Maar desniettemin legt het negerras allen mogelijken aanleg tot het verkrijgen van intellectuele ontwikkeling aan den dag."*⁶⁸

Citaat 8: *"In Suriname zelf vindt men overvloedige bewijzen voor den hoogeran aanleg der negers. Maar men wil die bewijzen daar niet zien, want het is daar de gewoonte, om alles wat hen aangaat met vooringenomenheid te beschouwen. Nooit hoort de slaaf door de vrije lieden anders dan met de meeste minachting over hem en zijne lotgenooten spreken."*⁶⁹

Belangrijk in de argumentatie van Van Hoëvell is het verborgen argument dat de beschaving van de blanken komt. Volgens Van Hoëvell kunnen de 'boschnegers' zich niet ontwikkelen zolang ze niet in aanraking zijn geweest met beschaving. Een 'boschneger' is dus geen argument voor het bestaan van een ras als permanent type. Verder zegt hij dat het *negerras* wel aanleg heeft tot het verkrijgen van intellectuele ontwikkeling (Citaat 7), waarna hij geeft verscheidene voorbeelden geeft van mensen met een donkere huidskleur die in West-Europa en de koloniën (in zijn ogen) succesvol zijn geweest. (Citaat 8)⁷⁰

⁶⁷ Wolter R. Van Hoëvell, *Slaven en vrijen onder de Nederlandsche wet deel II*, 229

⁶⁸ Ibidem, 221

⁶⁹ Ibidem, 223

⁷⁰ Ibidem, 221-223

Van Hoëvell was dus duidelijk tegen het idee van het zwarte ras als een permanent type. Dit ras kan volgens hem beschaving krijgen. Dit gaat dan ook goed samen met de ideeën van Van Hoëvell dat onderwijs en zending belangrijk zijn voor ieders ontwikkeling (zie hoofdstuk 2).

Omgeving versus Biologie

Een ander verschil dat wordt benoemd door Peter Wade is de verschuiving van omgeving naar biologische kenmerken als de oorzaak van verschillen tussen rassen. Van Hoëvell is een stuk duidelijker in hoe hij hier over denkt. In zijn werk geeft hij aan dat de overheersende gedachte nog steeds is, dat mensenrassen van elkaar verschillen door invloed van het klimaat.

Citaat 9: *“De Surinaamsche kolonist beschuldigt de slaven van luiheid! Dat de invloed van het klimaat in warme landen wel eens eenen verdoovenden invloed op de morele en fysieke krachten van den mensch uitoefent, is overbekend. Ons echter is het onmogelijk geweest, die bewijzen van verregaande luiheid bij den neger in Suriname te vinden.”*⁷¹

Citaat 10: *“Dat het Aethiopische ras, zelfs op dit oogenblik in zijn oorspronkelijk vaderland, nog in eenen aan woestheid grenzenden maatschappelijken toestand verkeert, is niet te verwonderen. De natuur zelve schijnt, en door de ongezondheid van het klimaat, en door de onmetelijke zandwoestijnen, die het reizen in Afrika moeilijk ja bijna onmogelijk maken, en door onze onbekendheid met de landen waarin de neger te huis behoort, een slagboom tegen het voortdringen der beschaving in die gewesten gesteld te hebben.”*⁷²

Volgens Van Hoëvell heeft klimaat geen invloed op de morele en fysieke eigenschappen van een mens. Van Hoëvell beargumenteerd dat door te zeggen dat ‘negers’ in Suriname niet lui zijn, terwijl dat wel te verwachten zou zijn van een warm klimaat (Citaat 9). Verderop in zijn boek lijkt Van Hoëvell dit tegen te spreken door te zeggen dat extreem klimaat er voor zorgt dat de beschaving niet doordringt tot Afrikaanse landen (Citaat 10). In het achterhoofd gehouden dat beschaving volgens Van Hoëvell alleen door blanken gebracht kan worden, veranderd de betekenis van dit citaat echter. In dat geval vormt extreem klimaat een fysieke barrière voor Blanken om de beschaving in Afrika te verspreiden. Een vrije interpretatie hiervan kan zijn dat blanken zich niet in Afrika kunnen handhaven vanwege het woeste klimaat. In dat geval zouden de biologische eigenschappen van een ras er dus voor zorgen hoe een ras zich kan handhaven in een bepaald klimaat.

⁷¹ Wolter R. Van Hoëvell, *Slaven en vrijen onder de Nederlandsche wet deel II*, 200

⁷² Ibidem, 221

Een paar bladzijdes verder legt Van Hoëvell duidelijk veel nadruk op uiterlijke kenmerken van ‘negerkinderen’ om hun hiërarchische plek tussen de rassen aan te tonen. Volgens Van Hoëvell zijn ‘negerkinderen’ geen ‘halve apen’ en kun je dat zien aan hun uiterlijk. Het enige grote verschil met blanken is hun huidskleur. Toch is ook deze tegenstelling van biologie en klimaat niet zwart-wit bij Van Hoëvell. Hoewel hij uitsluit dat natuurkundig klimaat invloed heeft op ras, beargumenteert hij dat de economisch/maatschappelijke positie wel degelijk uitmaakt in hoe een ras eruit ziet (Citaat 11 en 12). Niet alleen is dat weer een statement tegen het idee van het permanente type, ook zegt hij dat het maatschappelijk klimaat voor verschillen kan zorgen binnen een ras. De vrije ‘boschneger’ heeft zich ontwikkeld tot een veel onafhankelijker mens dan de ‘plantage-neger’.

Citaat 11: *“Gij hebt slechts de lieve, geestvolle en aanvallige gezigtjes van de meesten dier negerkinderen te zien, waaronder er zijn met sprekende gelaatstrekken, met een krachtigen, beteekenisvollen en toch goedaardigen en zachten oogopslag, om u te overtuigen, dat gij hier niet met ‘halve apen’ te doen hebt. Let op de goedgevormde gestalte, en den open blik vol uitdrukking van de meeste volwassen negers, wanneer hun gevoel, bij eene eenigzins goede behandeling, niet geheel door het ziel en ligchaam doodende der slavernij verstompt is. Wanneer gij dan het kleingeestige vooroordeel tegen de kleur ter zijde stelt, dan dringt zich de overtuiging bij u op, dat deze menschen voor iets anders geschikt zijn, dan om als bloote werktuigen gebezigd te worden.”*⁷³

Citaat 12: *“De Boschnegers, meestal zeer zwart van kleur, onderscheiden zich van de plantagenegers door een krachtiger lichaamsbouw en veel onafhankelijker manieren, een natuurlijk gevolg van het onderscheid van beider toestand; de eersten zijn vrij en de laatsten zijn nog slaven.”*⁷⁴

Van Hoëvell zegt dus dat klimatologische omstandigheden geen invloed hebben op (de ontwikkeling van) het ras. Hij zegt dat de maatschappelijke positie voor verandering kan zorgen. Hij kiest daarmee voor een alternatieve positie in het toenmalige debat tussen klimaat en biologie als oorzaak voor verschillen tussen rassen.

Monogenese versus polygenese

⁷³ Wolter R. Van Hoëvell, *Slaven en vrijen onder de Nederlandsche wet deel II*, 224

⁷⁴ Wolter R. Van Hoëvell, *Slaven en vrijen onder de Nederlandsche wet deel I*, 41

De derde verschuiving die Wade heeft genoemd is de tegenstelling tussen monogenese en polygenese. Uitgaande van een christelijk Europa in de 19^e eeuw, zou er bij monogenese 1 menselijk paar zijn geschapen door god, waaruit alle rassen voortkwamen. Bij polygenese zouden verschillende rassen apart geschapen zijn door god, naast het eerste menselijk paar (zie hoofdstuk 1).

Van Hoëvell geeft geen uiteenzetting van zijn ideeën over de verschillende rassen en hun stamvader(s). Daardoor neemt hij geen standpunt in de discussie over monogenese en polygenese en is hij dus ook niet te koppelen aan bepaalde rassentheorieën. Wel zegt hij:

Citaat 13: *"(...) gij zult het met mij eens zijn, dat de Schepper eenen goeden aanleg in de negers heeft gelegd."*⁷⁵

Hij zegt dus dat God de ontwikkeling van de 'negers' op één of andere manier heeft beïnvloed. Dat zou betekenen dat het God's wil is dat een 'neger' een ander soort mens is dan een Europeaan, een Maleier of een Chinees. Dit lijkt op polygenese te wijzen, Van Hoëvell zegt echter niet dat God daadwerkelijk verschillende mensen heeft geschapen. Waardoor zijn standpunt niet met zekerheid te bepalen is.

Rassenindeling en Hiërarchie

Het gedeelte uit *Slaven en vrijen onder de Nederlandsche wet* van Van Hoëvell waarin hij beargumenteert dat het Ethiopisch ras dichter bij het blanke ras staat dan de heersende gedachte is in de kolonies, bevat een duidelijke visie op de Hiërarchie tussen rassen. Hij begint het gedeelte met een citaat waarin wordt beweert dat het Ethiopische ras de laatste plaats in neemt in de rassenhiërarchie (Citaat 14). Vervolgens zegt hij dat deze uitspraak niet correct is en stelt in plaats daarvan een andere Hiërarchie voor (Citaat 15).

Citaat 14: *"Het Aethiopische menschenras staat op zulk een lagen trap van verstandontwikkeling, dat het eenen overgang van den mensch tot het dier uitmaakt; weshalve het, dom en verstandeloos gelijk het is, alleen door de zweep en de vrees kan geregeerd worden"*⁷⁶

Citaat 15: *"(...) geloof niet aan dit gebrek van verstandelijke vermogens bij het negerras. In tegendeel. De neger moge al op eenen lageren trap van geestontwikkeling dan Europeanen gesteld moeten worden; altijd staat hij in aanleg boven het Maleische, Amerikaansche en*

⁷⁵ Wolter R. Van Hoëvell, *Slaven en vrijen onder de Nederlandsche wet deel II*, 223

⁷⁶ Ibidem, 220-221

andere menschenrassen. Het is waar dat b.v. de Maleijers en Chinezen (de Amerikanen komen hier in het geheel niet in aanmerking) eenen zekeren trap van beschaving bereikt hebben, maar op dat standpunt zijn zij ook eeuwen blijven staan; de eersten zijn zelfs zeer terug gegaan; terwijl de neger, uit Afrika verwijderd, bewijzen heeft gegeven in staat te zijn van ook met Europeanen te kunnen wedijveren.”⁷⁷

Van Hoëvell maakt dus een indeling in minimaal 5 rassen: Het Ethiopische ras of het ‘negerras’, het Maleise ras, het Amerikaanse ras, het Chinese ras en ten slotte het Europese ras. Hij sluit niet uit dat er meer rassen zijn deze vijf, maar in zijn boek worden er niet meer genoemd. Deze rassen zijn vergelijkbaar met de rassen die Blumenbach benoemd. Het verschil is dat het Mongoolse ras door Van Hoëvell het Chinese ras wordt genoemd en mensen van het Kaukasische ras noemt hij Europeanen.

Van Hoëvell maakt ook een Hiërarchie van rassen. In deze Hiërarchie staat de Europeaan bovenaan. Dit ras is volgens hem in ontwikkeling het verst gevorderd. Hierna volgt opvallend genoeg het Ethiopische ras of ‘negerras’. Dit ras is volgens hem niet zo zeer beschaafd, maar heeft wel de meeste aanleg om zich omhoog te werken in een soort ladder der beschaving. Hierna volgen het Maleise en Chinese ras, beiden zouden zich in zekere mate ontwikkeld hebben, maar zich niet verder kunnen ontwikkelen. Het Amerikaanse ras heeft volgens Van Hoëvell geen beschaving bereikt en zal het wellicht ook niet kunnen bereiken. Mogelijke andere rassen zouden op andere plekken op de beschavingsladder geplaatst kunnen worden.

Volgens Van Hoëvell kan het Ethiopische ras dus wedijveren met het Europese ras, maar dat betekent niet dat ze gelijk te stellen zijn aan elkaar. Op pagina 227 maakt Van Hoëvell duidelijk dat het blanke ras het belangrijkste ras is en het moet worden beschermt tegen donkerdere kleurlingen (Citaat 16). Volgens hem is de situatie van een slaaf of slavin erbarmelijker wanneer hij/zij een lichtere huidskleur heeft en/of christelijk is. Daarnaast laat hij weten dat het dubbel zo erg is wanneer iemand met een lichtere huidskleur slaaf wordt van iemand die een donkerdere huidskleur heeft.

Citaat 16: *“er zijn bijna blanke slaven in Suriname! afstammelingen van Europeanen, menschen die Nederlandsch bloed in hunne aderen hebben, ongelukkigen, die ook gedoopt zijn en in CHRISTUS gelooven. Die blanken, die Nederlanders, die Christenen worden, als het redeloze vee, te koop geveild, gekocht en verkocht door hunne kleurgenooten, landgenooten en medechristenen! (...) Te regt zegt TEENSTRA: ‘De kleurlingen-slaven zijn het ongelukkigste. In voeding en kleeding heeft hij het niets beter dan een negerslaaf; hij is zwakker en ziekelijker en toch vordert men evenveel en even zwaar werk van hem, terwijl de snerpende zweep hem op*

⁷⁷ Wolter R. Van Hoëvell, *Slaven en vrijen onder de Nederlandsche wet deel II*, 221

de dunne huid gevoeliger treft, dan den neger; en ofschoon onder de negers werkende, zal hij hun vertrouwen nimmer deelachtig worden.’ (...) [De kleurlingen kunnen, PR] even goed in handen van wreede, schraapzuchtige, gierige, hunne slaven uitputtende, als in die van meer regtvaardige lieden vallen. Wee hen! wanneer vrije kleurlingen hunne meesters worden, en dubbel wee! wanneer die meesters soms nog donkerder van kleur dan hunne slaven zijn. Dan zijn de eersten er op uit, om de mishandelingen, door hunne voorzaten van de blanken ondergaan, op de afstammelingen dier blanken, die thans in hunne magt zijn, te wreken.”⁷⁸

Conclusie:

Van Hoëvells ideeën over ras zijn redelijk origineel te noemen. De rassenindeling die hij gebruikt vertoont overeenkomsten met de indeling van Blumenbach, die later ook door Morton en Nott & Gliddon is gebruikt. Ook beschrijft Van Hoëvell rassen als types en niet op basis van afkomst. Hij is het echter niet eens met het idee van een permanent type, dat wel heersend is onder de wetenschappers in eind 18^e en 19^e eeuw. Volgens hem kan een maatschappelijke positie de eigenschappen van een ras veranderen. Deze verandering vindt volgens hem niet plaats door het klimaat waarin een ras zich bevindt. Hij hecht wel waarde aan biologie. Zo stelt hij dat mensen met een lichtere huidskleur recht hebben op een betere behandeling dan mensen met een donkere huidskleur. Van Hoëvell spreekt zelf niet duidelijk over een gezamenlijke afkomst van rassen, maar lijkt het idee van polygenese aan te hangen. Het opvallendste verschil met rasdenkers uit zijn tijd is dat hij het Ethiopische ras veel hoger inschaalt, namelijk op de tweede positie in een hiërarchie van 5 (genoemde) rassen. Aan het eind van dit hoofdstuk heb ik de tabel uit hoofdstuk 1 uitgebreid met de gedachten van Van Hoëvell voor een overzichtelijke weergave (Zie Tabel 2).

⁷⁸ Wolter R. Van Hoëvell, *Slaven en vrijen onder de Nederlandsche wet deel II*, 227

Tabel 2: 18^e-eeuwse ideeën over Ras, inclusief de ideeën uit het werk van Van Hoëvell:

	<i>Type versus Afkomst</i>	<i>Omgeving versus Biologie</i>	<i>Monogenese versus Polygenese</i>	<i>Rassenindeling en Hiërarchie</i>
<i>Linnaeus</i>	(opvatting door lezers): Rassen zijn permanente Types	Niet duidelijk	Niet duidelijk	(4) Europeaus, Americanus, Asiaticus, Africanus >Geen Hiërarchie
<i>Cuvier</i>	Rassen zijn Permanente Types	Biologie bepaalt ras	Alternatief: Catastrofe theorie	(3) Kaukasisch, Ethiopisch, Mongools
<i>Blumenbach</i>	(Opvatting door lezers): Rassen zijn permanente types	Klimaat, ziekte en gewoontes/ karakteristieken bepalen ras.	Monogenese	(5) Kaukasisch, Mongools, Amerikaans, Maleis, Ethiopisch >Hiërarchie op basis van Schedelgrootte
<i>Morton</i>	Rassen zijn Permanente Types	Biologie bepaalt ras	Polygenese	(5) 1-Kaukasisch 2-Mongools 3-Amerikaans 4-Maleis 5-Ethiopisch >Hiërarchie op basis van schedelinhoud
<i>Nott & Gliddon</i>	Rassen zijn Permanente Types	Biologie bepaalt ras	Polygenese	(5) Kaukasisch, Ethiopisch, Mongools, Amerikaans, Maleis
<i>De Gobineau (en Courtet)</i>		Biologie en met name bloed bepaald hoe goed je ontwikkeld bent/kunt worden.	Alternatief: Catastrofe theorie	(3) Wit, Zwart, Geel >Het Arische (sub)ras staat boven alle andere rassen en brengt beschaving
<i>Van Hoëvell In Slaven en vrijen onder de Nederlandsche wet</i>	Rassen zijn types, maar niet permanent. Uitzondering: Kleuringen op basis van afkomst	Maatschappelijk klimaat bepaalt (Ethiopisch) ras	Niet duidelijk, maar aanwijzingen voor polygenese	(minimaal 5) 1-Europees 2-Ethiopisch 3-Maleis 3-Chinees 5-Amerikaans >Hiërarchie op basis van potentie tot ontwikkeling

Conclusie

In deze scriptie heb ik met behulp van Rassentheorieën de volgende vraag proberen te beantwoorden: **In hoeverre komen de denkbeelden over ras van Van Hoëvell in *Slaven en vrijen onder de Nederlandsche wet* overeen met heersende wetenschappelijke denkbeelden uit zijn tijd (1800-1855)?**

Van Hoëvells denkbeelden over ras verschillen op sommige punten sterk van de heersende denkbeelden in begin 19^e eeuw. Sommige ideeën zoals het idee van Polygenese en het onderscheiden van Rassen door ze te typeren hebben duidelijke overeenkomsten met de rassentheorieën van Morton en Nott & Gliddon. Een rassenhierarchie met de Europeaan bovenaan de ladder is ook niet nieuw.

Interessanter zijn de ideeën over het Ethiopische ras. In tegenstelling tot de indelingen van rassen door rassendenkers uit zijn tijd, plaatst hij dit ras bijna helemaal bovenaan, net onder het Europese of Kaukasische ras. Ook is hij er niet van overtuigd dat rassen permanent zijn. Volgens hem worden ze beïnvloed door maatschappelijk klimaat. Dit zijn ideeën die totaal niet overeenkomen met die van rassendenkers uit zijn tijd. De echte reden voor deze verschillen kunnen we niet met zekerheid vast stellen. We kunnen wel aannemen dat Van Hoëvells progressieve politiek-maatschappelijke ideeën terug te zien zijn in zijn ideeën over ras. Uit hoofdstuk twee blijkt dat Van Hoëvell onderwijs en zending belangrijk vindt, ook in de ontwikkeling van de slaven op de plantages. Een permanent type kan zich niet ontwikkelen en dat idee gaat dus niet samen met de overtuigingen van Van Hoëvell.

Waarom hij het Ethiopische ras onder het Europese ras, maar boven de andere rassen, schaaft, kan niet verklaart worden vanuit zijn achtergrond. Wellicht heeft zijn tijd in Nederlands-Indië hem tot de overtuiging gebracht dat Maleiers zich niet verder kunnen ontwikkelen en hebben de anonieme bronnen en de stukken van de minister van koloniën hem ervan overtuigd dat mensen van het Ethiopische ras dat wel kunnen. Een andere mogelijkheid is dat Van Hoëvell zijn rassentheorie aan het eind van zijn werk bedacht heeft met in het achterhoofd het doel wat hij nastreefde: de afschaffing van de slavernij. Door het Ethiopische ras het dichtst bij de Europeaan te plaatsen, hoopte hij wellicht op meer steun te kunnen rekenen van zijn blanke publiek. Mogelijk verschilden zijn eigen ideeën over ras met wat hij daarover op papier zette of heeft hij zijn eigen ideeën mogelijk wat aangedikt of verzwakt om overtuigender over te komen. Daarom is het belangrijk om te benadrukken dat dit de ideeën zijn uit het werk van Van Hoëvell en niet perse van Van Hoëvell zelf.

Concluderend: De ideeën over ras in het boek *Slaven en vrijen onder de Nederlandsche wet* van Wolter Robert van Hoëvell verschillen van de rassentheorieën uit zijn tijd. Hij plaatste het Ethiopisch ras op een hogere plek in een rassenhierarchie en was van mening dat ditzelfde ras zich kon ontwikkelen onder invloed van zijn maatschappelijke omgeving.

Discussie

Nu er een antwoord is op de hoofdvraag, zal ik deze ruimte gebruiken om enkele opmerkingen over het onderzoek te doen.

Vanwege de beperkte ruimte en tijd heb ik een keuze moeten maken in het gebruik van verschillende rassentheorieën in de 18^e en begin 19^e eeuw. In deze scriptie zijn een aantal verschillende westerse rassendenkers opgenomen, die in de literatuur werden aangehaald als belangrijk voor het raciale denken in hun tijd. Het is dus geen volledige weergave van alle wetenschappelijke theorieën over ras die in de eerder genoemde periode ontstonden en het bevat geen denkers van vóór de 17^e eeuw, terwijl die mogelijk nog steeds invloed hadden op het raciale denken in de tijd van Van Hoëvell. Ook hebben sommige denkers zoals Blumenbach, Morton en Nott & Gliddon elkaar in sterke mate beïnvloed en bevat het overzicht in hoofdstuk 1 geen minder bekende alternatieve denkers waar Van Hoëvell mogelijk (indirect) mee in aanraking is geweest. Een uitgebreider onderzoek kan er gedaan worden naar de diversiteit van de verschillende rassentheorieën waar uitzonderingen in worden opgenomen. Ook niet West-Europese bronnen kunnen in zo'n onderzoek worden opgenomen.

Een andere invalshoek die ik vanwege de beperkte ruimte niet belicht heb, is het rasdenken van andere abolitionisten. Bij andere abolitionisten is weinig of zelfs geen aandacht voor hun ideeën over ras, terwijl deze groep zo'n belangrijke rol heeft gespeeld in de emancipatie van andere rassen.

Ook wil ik de aandacht nog vestigen op de persoon Wolter Robert baron van Hoëvell. Ik heb, zoals ik ook in de conclusie al schreef, in dit onderzoek stilgestaan bij zijn werk *Slaven en vrijen onder de Nederlandsche wet* en niet bij zijn volledige werk. Hierdoor heb ik dus geen beeld kunnen schetsen van de ideeën over ras van Van Hoëvell zelf. Om daar een duidelijker beeld van te kunnen schetsen zullen meerdere bronnen nodig zijn. Mogelijk kan er onderzoek worden gedaan naar verschillen tussen bronnen van Van Hoëvell over ras, maar hiervoor moeten deze bronnen wel bestaan en beschikbaar zijn.

NOOT:

In deze scriptie heb ik, Paul Riezebos, getracht om zo objectief mogelijk te werk te gaan. Dit betekent dat de uitlatingen over ras in deze tekst niet mijn mening bevatten, maar een constatering zijn op basis van literatuur of de gebruikte bron.

Bronnen:

Voor de bronanalyse heb ik de volgende twee bronnen gebruikt:

- Van Hoëvell, Wolter R., *Slaven en vrijen onder de Nederlandsche wet deel I*, 2^e druk (Zaltbommel: Joh. Noman en zoon, 1855)
- Van Hoëvell, Wolter R., *Slaven en vrijen onder de Nederlandsche wet deel II*, 2^e druk (Zaltbommel: Joh. Noman en zoon, 1855)

Verder heb ik gebruikt:

- Nott, Josiah C., George R. Gliddon, Samuel G. Morton, Louis Agassiz, William Usher en Henry S. Patterson, *Types of Mankind*, (Philadelphia (VS): Lippincott, Grambo & Co, 1854)

Literatuurlijst:

- Baay, Reggie, *Daar werd wat gruwelijks verricht: slavernij in Nederlands-Indië*, (Amsterdam: Athenaeum-Polak & Van Gennep, 2015), ged. 19: Indië, Daendels en slaven, https://books.google.nl/books/about/Daar_werd_wat_gruwelijks_verricht.html?id=u7CnBgAAQBAJ&printsec=frontcover&source=kp_read_button&redir_esc=y#v=onepage&q=Ho%C3%ABvell&f=false (Geraadpleegd: 14 januari 2019)
- Banton, Michael "Race as Type", *Racial Theories*, 2e ed. (Cambridge: Cambridge University Press, 1998), 55
- Boos, Carla, *De slavernij: mensenhandel van de koloniale tijd tot nu*, (Amsterdam: Balans, 2011), 191-194
- Goslinga, Hans, "Onterecht weggemoffeld: de held van 1863 die vocht tegen de slavernij," , 24 september 2017, <https://www.trouw.nl/democratie/onterecht-weggemoffeld-de-held-van-1863-die-vocht-tegen-de-slavernij~aa779fa7/> (geraadpleegd: 28 november 2018)
- Hoquet, Thierry, "Biologization of Race and Racialization of the Human: Bernier, Buffon, Linnaeus", *The Invention of Race: Scientific and Popular Representations ((Routledge Studies in Cultural History)*, red. Nicolas Bancel, Thomas David en Dominic Thomas (Londen: Routledge, 2014), 25
- van Hulzen, Albertus, "De koloniën in de 19^e eeuw", *Vaderlandse geschiedenis deel 2*, 3^e druk (Groningen: Wolters-Noordhoff, 1974), 236
- Janse, Maartje, *De afschaffers: publieke opinie, organisatie en politiek in Nederland 1840-1880*, (Amsterdam: Wereldbibliotheek, 2007), 9 & 27

- van Kempen, Michiel, "Nederlandse teksten over Suriname," *Een geschiedenis van de Surinaamse literatuur. Deel 3*, citaat van Christiaan H. Eersel (Paramaribo: Okopipi, 2002), 157
- Kuitenbrouwer, Maarten, "De Nederlandse afschaffing van de slavernij in vergelijkend perspectief," *tijdschrift Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap*, vol. 93 dl. 1 (1978), 78
- Levecq, Christine, "Het denken over de Oost-Indische slavernij", *Indische Letteren Jaargang 12* (1997), pg.147
- Meijer, Miriam Claude, *Race and aesthetics in the anthropology of Petrus Camper (1722-1789)* (Amsterdam: Rodopi, 1999)
- Miles, Robert, *Racism*, red. Peter Hamilton, (Londen: Routledge, 1989), 31
- Nieuwenhuys, Rob, "Van Hoëvell en Junghuhn," *Oost-Indische spiegel*, (Amsterdam: Querido's Uitgeverij, 1978) 98-107
- Panese, Francesco "The Creation of the "Negro" at the Turn of the Nineteenth Century: P. Camper, J. F. Blumenbach, and J.-J. Virey", *The Invention of Race: Scientific and Popular Representations ((Routledge Studies in Cultural History)*, red. Nicolas Bancel, Thomas David en Dominic Thomas (Londen: Routledge, 2014), 48-59.
- du Perron, Eddy, "W.R. Van Hoëvell," *Verzameld werk deel 7*. Red. Elisabeth du Perron-de Roos, Fred E. A. Batten en Henri A. Gomperts (Amsterdam: G.A. van Oorschot, 1959), 245
- Sauer, Norman, J., "Applied Anthropology and the Concept of Race: A Legacy of Linnaeus", *Annals of Anthropological Practice*, vol. 13, dl.1 (Hoboken (VS): John Wiley and Sons, 1993), 79
- Stapelkamp, Herman, *Een providentiële roeping: Wolter Robert van Hoëvell en de zending in Nederlands-Indië, 1837-1862*, verslag van doctoraal werkcollege Cees Fasseur (Leiden, 1987), 5
- Striner, Richard, *Lincoln and Race*, (Carbondale, VS, 2002)
- Teekens, Huibert "Op zoek naar nieuwe helden in onze koloniale geschiedenis: Is Nederland al rijp voor een Poncke Princenlaan?", 2 september 2017, <https://historiek.net/op-zoek-naar-nieuwe-helden-in-onze-koloniale-geschiedenis/70865/> (geraadpleegd: 28 november 2018)
- Vree, Jasper, *Kerk, huis, school en staat: Leven, werk en vriendenkring van P. Hofstede de Groot* (Hilversum: Verloren, 2017), 176
- Wade, Peter, *Race: An Introduction*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2015), 20-22
- Willemsen, Glenn, *Dagen van gejuich en gejubel: Viering en herdenking van de afschaffing van de slavernij in Nederland, Suriname en de Nederlandse Antillen*, (Den Haag/Amsterdam: Amrit 2006), 64

- van Winter, Johanna Maria “De openbare mening in Nederland over de afschaffing der slavernij,” *De West-Indische Gids* vol. 34, Emancipatienummer (1953), 61-90

Bijlage:

Bij dit document hoort een bijlage. Deze bijlage bevat de tekst van de bladzijdes 220 tot 229 van de 2^e druk van het werk *Slaven en vrijen onder de Nederlandsche wet, deel II* van Van Hoëvell uit 1855.

- Van Hoëvell, Wolter R., *Slaven en vrijen onder de Nederlandsche wet*, red. digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren, https://www.dbnl.org/tekst/hoev004slav01_01/hoev004slav01_01.pdf (geraadpleegd: 16 januari 2019), 441-450